

ROCZ NIK L B K

37

RECEPCJA ŚWIATOWEJ
SOCJOLOGII W POLSCE
ORAZ POLSKIE SZKOLNICTWO
WYŻSZE NA POCZĄTKU XXI

ROCZNIK LUBUSKI

LUBUSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

**ROCZNIK
LUBUSKI**
Tom 37, część 1

**RECEPCJA ŚWIATOWEJ SOCJOLOGII
W POLSCE ORAZ POLSKIE SZKOLNICTWO
WYŻSZE NA POCZĄTKU XXI WIEKU**

Pod redakcją
Mirosława Chałubińskiego
i Ewy Narkiewicz-Niedbalec

Zielona Góra 2011

REDAKTOR NACZELNY

Bogdan Idzikowski

KOLEGIUM REDAKCYJNE

Mirosław Chałubiński, Marian Eckert
Żyvia Leszkowicz-Baczyńska, Leszek Gołdyka
Edward Hajduk, Zbigniew Izdebski
Krystyna Janicka, Tomasz Jaworski
Barbara Kołodziejska, Zbigniew Kurcz, Janusz Mucha
Jan Kurowicki, Wojciech Strzyżewski
Andrzej Toczewski, Zdzisław Wolk
Sekretarz: Ewa Narkiewicz-Niedbalec

RECENZENCI

prof. dr hab. Tadeusz Klementewicz

REDAKCJA WYDAWNICZA

Aldona Reich

SKŁAD KOMPUTEROWY

Agata Wiśniewska-Kubicka

PROJEKT OKŁADKI

Witold Michorzewski

ISSN 0485-3083

Publikacja dofinansowana ze środków Polskiego Towarzystwa Socjologicznego
w ramach publikacji pozjazdowych
XIV Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego PTS
pt. *Co się dzieje ze społeczeństwem?* Kraków, 8-11.09.2010 r.

Wydanie publikacji dofinansowane przez:
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
Województwo Lubuskie
Miasto Zielona Góra
Uniwersytet Zielonogórski.

© Copyright by Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra 2011

Druk: „Rob-Graf” Studio Graficzno-Wydawnicze, Zielona Góra

SPIS TREŚCI

Wstęp

(MIROSLAW CHAŁUBIŃSKI, EWA NARKIEWICZ-NIEDBALEC) 7

I. RECEPCJA WIEDZY SOCJOLOGICZNEJ

JAROSŁAW KILIAS

Klasycy obcy, rodzimi i bohaterowie nekrologów: zainteresowanie
przeszłością dyscypliny a perspektywy historii socjologii 13

NINA KRAŚKO

Procesy instytucjonalizacji socjologii w Polsce a recepcja socjologii
światowej 29

VIKTORIJA FRYSZKOWSKA, STANISŁAW KOSIŃSKI

Recepcja socjologii światowej w lwowskiej kolebce 150-letniej
socjologii polskiej 39

MIROSLAW CHAŁUBIŃSKI

Warszawski krąg historyków idei a recepcja światowej socjologii
w Polsce. Pierwsze przybliżenie 55

TOMASZ LESZNIEWSKI

Związki polskiej socjologii wychowania z pedagogiką światową
w ostatnim trzydziestoleciu 67

PAWEŁ BYTNIEWSKI

Foucault w oczach polskiej socjologii. Mediocentryczny punkt widzenia 83

MARIOLA KUSZYK-BYTNIEWSKA

Polskie konteksty recepcji myśli Pierre'a Bourdieu 93

KRZYSZTOF WIELECKI

Paradygmat wielkiej dialektycznej syntezy i jego obecność w polskiej
socjologii 107

II. POLSKIE SZKOLNICTWO WYŻSZE NA POCZĄTKU XXI WIEKU

MARCIN CENTKOWSKI

Debata nad stanem i przyszłością uniwersytetu w Polsce 121

MAGDALENA JELONEK	
Społeczna produktywność szkół wyższych, czyli czego oczekuje się obecnie od uniwersytetów?	143
AGNIESZKA DZIEDZICZAK-FOLTYN	
Rozwój szkolnictwa wyższego w Polsce – w trzech odsłonach myśli strategicznej	165
DANUTA CHMIELEWSKA-BANASZAK, WIOLETTA GIEMZA-URBANOWICZ	
Stres zawodowy pracowników nauki w świetle badań	183
PIOTR GÓRSKI	
Obszary współdziałania wyższych uczelni z pracodawcami i stowarzyszeniami zawodowymi w kształceniu specjalistów	197
ANNA MARIA KOLA	
Formy kształcenia elitarnego na poziomie wyższym w Polsce	215
RYSZARD BOROWICZ	
Możliwości kompensacji skutków niżu demograficznego – z perspektywy szkolnictwa wyższego	231
EWA NARKIEWICZ-NIEDBALEC	
Strategie rozwoju nauki i szkół wyższych do roku 2020 i dyskusja o reformie szkolnictwa wyższego w Polsce 2008-2011	243

WSTĘP

Oddajemy do rąk Państwa kolejny tom „Rocznika Lubuskiego”, czasopisma, które w 2009 roku odnotowało pięćdziesięciolecie swojego powstania. Numeracja wprawdzie nie zgadza się z wiekiem czasopisma, ale miało one swoje lepsze i gorsze okresy – był czas, że „Rocznik” ukazywał się nieregularnie, a nawet na pewien czas jego wydawanie zostało zawieszone. O początkach czasopisma i pierwszym okresie jego historii pisał w numerze 36, części 2 Janusz Koniusz (2010), członek pierwszego kolegium redakcyjnego i jeden z pierwszych publikujących w nim autorów. Jak sama nazwa wskazuje, „Rocznik” miał i ma pełnić pewne funkcje lokalne, ale jest czasopismem otwartym na współpracę ze środowiskami naukowymi z całej Polski. Wiele numerów „Rocznika” świadczy o takiej współpracy, między innymi niniejszy tom.

Zawiera on teksty, które powstały po XIV Ogólnopolskim Zjeździe Socjologicznym, który odbył się w dniach od 8 do 11 września 2010 roku w Krakowie, gromadząc przeszło tysięczną rzeszę socjologów, głównie z Polski, ale także z zagranicy. Zjazdy socjologiczne Polskiego Towarzystwa Socjologicznego odbywają się co trzy lata i są największą naukową imprezą środowiska socjologicznego w Polsce. Komitet organizacyjny Zjazdu najpierw wybiera hasłowo sformułowany temat Zjazdu, a potem każdy z socjologów może zaproponować konkretną grupę tematyczną, która będzie mieściła się w ramach przyjętego tematu. Część propozycji grup tematycznych rada programowa Zjazdu aprobuje, część odrzuca. Tematem ostatniego Zjazdu było pytanie „Co dzieje się ze społeczeństwem”, autorstwa Jerzego Szackiego, historyka myśli socjologicznej, autora *Historii myśli socjologicznej*, podręcznika, na którym wychowało się kilka pokoleń polskich socjologów. W ramach zjazdu krakowskiego obradowały trzy grupy tematyczne proponowane i zorganizowane przez trójkę zielonogórskich socjologów (Mirośława Chałubińskiego, Ewę Narkiewicz-Niedbałec i Marię Zielińską). Niniejszy tom zawiera artykuły napisane po obradach dwóch grup tematycznych – jednej, poświęconej recepcji światowej socjologii w Polsce (kierowanej przez Mirośława Chałubińskiego) i drugiej, poświęconej przemianom szkolnictwa wyższego w Polsce w okresie ostatnich dwudziestu lat (kierowała nią Ewa Narkiewicz-Niedbałec). To oni są redaktorami niniejszego tomu. Do obu

grup zgłosiło się po kilku referentów, reprezentujących różne ośrodki akademickie w Polsce – Kraków, Lublin, Poznań, Toruń, Warszawę. Konkursowy tryb zgłaszania samych grup tematycznych, jak również uczestnictwa w nich poszczególnych osób wskazuje na zastosowanie pełnych kryteriów selekcyjnych w doborze aktywnych uczestników zjazdów socjologicznych. Ponadto, PTS wspiera publikowanie dorobku zjazdu poprzez konkurs na opracowania, które rodzą się poprzez współpracę zjazdową. Przedkładany tom również do takiego konkursu został zgłoszony i uzyskał dofinansowanie Towarzystwa. Ze względu na nieco odmienną tematykę, którą zawiera, wydzielone zostały dwie jego części.

Część pierwsza stanowi pokłosie sesji poświęconej recepcji światowej socjologii w Polsce. Jej obradami kierowali M. Chałubiński i Jarosław Kilias, członkowie zarządu Sekcji Historii Socjologii. W trakcie sesji wygłoszono kilkanaście referatów. Ostatecznie w niniejszym zbiorze zamieszczamy osiem artykułów problemowo związanych z jej głównym tematem. Sesja ta stanowiła kontynuację eksploracji podjętych na XIII Zjeździe PTS w Zielonej Górze (wrzesień 2007) przez Sekcję Historii Socjologii, gdzie Sekcja ta zorganizowała dwudniowe sympozjum poświęcone recepcji światowej socjologii w Polsce, dedykowane Profesorowi J. Szackiemu. Jej efektem było wydanie monotematycznego numeru „Rocznika Lubuskiego” (tom 34, część 2), Zielona Góra 2008, na który złożyło się 11 studiów z tej dziedziny.

Dwa pierwsze artykuły, zamieszczone w tej części (J. Kiliasa i Niny Kraśko) podejmują ogólniejsze problemy związane z naukowym statusem historii socjologii i rolą instytucji socjologicznych w jej rozwoju. Kolejne studia penetrują (staraliśmy się zachować porządek chronologiczny) różne zagadnienia, bardziej szczegółowej natury związane z recepcją światowej socjologii w Polsce, poczynając od roli ośrodka lwowskiego (Wiktoria Fryszkowska, Stanisław Kosiński), warszawskiego kręgu historyków idei po II wojnie światowej (M. Chałubiński). Ostatnie cztery studia odejmują problematykę w sensie czasowym nam najbliższą: recepcję pedagogiki światowej w polskiej socjologii wychowania (Tomasz Leszniewski), myśli Michela Foucaulta (Paweł Bytniewski) i Pierre’a Bourdieu (Mariola Kuszyk-Bytniewska), wreszcie forum obecności paradygmatu wielkiej dialektycznej syntezy w polskiej socjologii (Krzysztof Wielecki).

Część druga poświęcona została różnym zagadnieniom związanym z przemianami w obszarze szkolnictwa wyższego w Polsce. Aby uświadomić sobie skalę tych zmian, wystarczy zestawienie trzech par danych ilościowych. Otóż, w 1989 roku w Polsce było 112 uczelni, obecnie jest ich około 460. Do 1989 roku studiowało w Polsce około 400 tys. studentów, obecnie około 2 mln. Wskaźnik wyższego wykształcenia do 1989 roku wyno-

sił 7%, obecnie 18,7% (wyższe i pomaturalne razem – *Diagnoza społeczna 2009...* s. 38). Zmiany w szkolnictwie wyższym zaszły w wielu europejskich krajach, pod wpływem ruchów społecznych z końca lat 60. XX wieku, z powodu przemian społeczno-politycznych z początku lat 90. XX wieku w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, z powodu realizowania polityki poszerzenia Unii Europejskiej o nowe kraje na początku XXI wieku oraz z powodów procesów globalizacyjnych i międzykontynentalnej rywalizacji w sferze gospodarczej. O tych procesach piszą w swoich tekstach Marcin Centkowski, Magdalena Jelonek, Agnieszka Dziedziczak-Foltyn. Autorzy ci pokazują również perspektywy rozwojowe szkolnictwa wyższego w naszym kraju oraz rekonstruuja myśl strategiczną, jaką można wyczytać z dokumentów przygotowanych jako podstawa projektowanych zmian. O dwóch strategiach rozwoju uczelni i dyskusji dotyczącej reformy nauki i szkolnictwa wyższego w latach 2008-2011 napisała Ewa Narkiewicz-Niedbalec. Autorka przedstawiła całe kalendarium prac nad nową ustawą o szkolnictwie wyższym, która zacznie obowiązywać od 1 października 2011 roku. Planowane zmiany mają służyć lepszej jakości badań naukowych i lepszej dydaktyce akademickiej. Jednym z mechanizmów sprzyjających temu ma być większa konkurencja zarówno w zdobywaniu środków na badania, w publikowaniu i awansie zawodowym uczonych.

Trójka autorów podjęła wątek społecznych oczekiwań wobec szkół wyższych w Polsce: w jakim kierunku będą rozwijać się Polskie uniwersytety pod wpływem ogólnych oczekiwań społecznych rozważa Marcin Centkowski. Magdalena Jelonek podjęła wątek „produktywności” szkół wyższych w dobie budowania gospodarki opartej na wiedzy, a Piotr Górski przedstawił oczekiwania formułowane wobec uczelni przez pracodawców i stowarzyszenia zawodowe.

Anna Maria Kola podjęła wątek kształcenia elitarnego w dobie kształcenia masowego, z którym mamy do czynienia zarówno w Polsce, jak i w kilku europejskich krajach. Przedstawiła kryteria tytułowej formy kształcenia oraz zarys projektu badawczego tego problemu. Natomiast Danuta Chmielewska-Banaszak i Wioletta Giemza-Urbanowicz zajęły się stresem zawodowym pracowników naukowych, problemem niezmiernie ważnym, zwłaszcza w kontekście zapowiadanego wzrostu konkurencyjności w nauce.

Polskie szkolnictwo wyższe w ostatnich dwóch latach doświadczyło już konkurencji – konkurencji o granty badawcze i konkurencji o studentów. Państwowa dotacja finansowa na kształcenie w systemie studiów stacjonarnych rozdzielana jest między innymi według liczby zrekrutowanych słuchaczy, a wpływy z kształcenia w systemie niestacjonarnym są wprost proporcjonalne do liczby studentów płacących za naukę. W wiek „studencki”

zaczęły wchodzić roczniki niżu demograficznego, zatem liczba potencjalnych studentów w najbliższych latach z roku na rok będzie się zmniejszać. To zagadnienie podjął w swoim artykule Ryszard Borowicz, wskazując na możliwości wykorzystania tego stanu rzeczy.

Wszystkie podjęte w niniejszym tomie wątki niewątpliwie warto będzie w dalszym ciągu śledzić, opisywać i badać. Być może niektóre z zamieszczonych w niniejszym tomie artykułów spełnią rolę inspirującą w podjęciu takiego trudu.

Redaktorzy tomu

Mirosław Chałubiński
Ewa Narkiewicz-Niedbalec

Literatura

DIAGNOZA SPOŁECZNA (2009), Warunki i jakość życia Polaków, red. J. Czapiński, T. Panek, Warszawa.

KONIUSZ J. (2010), O początkach „Rocznika Lubuskiego”, [w:] „Rocznik Lubuski”, nr 36, cz. 2, Druga dekada wolności. Socjologiczne konsekwencje i zagadki transformacji, red. J. Frątczak-Müller, A. Mielczarek-Żejmo, L. Szczegół, Zielona Góra, s. 9-14.